

Asia: PF0Y3QGC-9

Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteko

Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteon pääsisältö

1. Millaisia sisällöllisiä asioita selonteossa tulisi näkemyksenne mukaan painottaa?

Väestöliitto ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto valtioneuvoston ihmisoikeusselonteon valmistelusta. Ihmisoikeusselonteon tarkoituksena on luoda yhtenäinen pohja valtioneuvoston toiminnalle. Selonteko on valtioneuvoston strategisen toiminnan linjaus, jossa tarkastellaan perus- ja ihmisoikeuksien toimintaympäristössä tapahtuneita muutoksia kansainvälisellä, EU- ja kansallisella tasolla sekä määritellään tapoja, joilla hallitus vaikuttaa 2020-luvun ihmisoikeuskehitykseen.

Väestöliitto pitää onnistuneena lähtökohtana yhdistää ihmisoikeuspolitiikan tarkastelu kansallisella, EU- ja kansainvälisellä tasolla. Lähtökohta ottaa huomioon globaalin keskinäisriippuvuuden ja maapallon rajat ja luo hallituksen politiikalle hyvät edellytykset johdonmukaisiin ja mahdollisimman vaikuttaviin politiikkatoimiin.

Suomea koskevissa perus- ja ihmisoikeustavoitteissa tulee olla yhteiskuntamme suhteelliseen vaurauteen ja kehityspotentiaaliin perustuvat kunnianhimoiset edistymistavoitteet.

Läpi selonteon on samalla tärkeä säilyttää käytännöllinen, erilaisten ihmisten arkea koskettava näkökulma. Näin perus- ja ihmisoikeuksien merkitys Suomessa asuvien arjen kannalta hahmottuisi ja selonteko ja siitä käytävä keskustelu vahvistaisi ihmisoikeuksien hyväksyttävyyttä ja tukea väestön keskuudessa. Läpi selonteon on samalla tärkeä säilyttää käytännöllinen, erilaisten ihmisten arkea koskettava näkökulma. Ihmisoikeuksista käytävässä julkisessa keskustelussa on tärkeä käyttää ymmärrettävää ja vastaanottajaystävällistä kieltä.

Valtion ja muun julkisen sektorin toimien ohella tulee tarkastella järjestöjen ja yritysten sekä (ev lut)kirkon ja muiden uskonnollisten yhdyskuntien mahdollisuuksia oikeusvaltiokehityksen vahvistamiseen.

Ihmisoikeuksien kehitys eri tasoilla on ristiriitaista niin, että toisaalta monien oikeuksien tiedostamisessa, seurannassa ja toteuttamisessa on edistytty, toisaalta ihmis- ja perusoikeuksien oikeutusta ja tarpeellisuutta myös haastetaan ja ihmisoikeuksien puolustajia uhataan. Selonteossa olisi hyvä käsitellä Suomen näkökulmasta niin kansallisesti kuin EU- ja globaalilla tasolla, mihin perus- ja ihmisoikeuksien velvoittavuus rakentuu ja miten oikeudet sitovat ja velvoittavat päätöksentekijöitä politiikkavalinnoissa. Myös kansalaisyhteiskunnan rakentavaa merkitystä ihmisoikeuskeskustelussa ja ihmisoikeuspuolustajina olisi hyvä nostaa esiin. Toisaalta myös ihmisoikeusjärjestelmään kohdistuvia uhkia ja keinoja torjua näitä uhkia on tarpeen analysoida.

2. Muodostavatko selonteon neljä ilmiötä yhdessä toimivan kokonaisuuden? Tulisiko mielestänne jokin ilmiö korvata jollain toisella? Ehdotukset vaihtoehtoisista ilmiöistä pyydetään perustelemaan.

Väestöliiton käsityksen mukaan valitut ilmiöt kuvaavat ajankohtaisia ja perustavaa laatua olevia ihmisoikeuspolitiikan kysymyksiä.

Ihmisoikeudet muodostavat kokonaisuuden, jossa yhden oikeuden toteutuminen heijastuu muihin oikeuksiin. Esim. taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien toteutuminen luo tosiasiallisia edellytyksiä mm. sanavapauden ja yhdistymis- ja kokoontumisoikeuksien aktiiviseksi käyttämiseksi. Tämän vuoksi on tärkeää, että selonteon ilmiöpohjaisuuden ei anneta estää minkään yksittäisen tärkeäksi nousevan näkökulman käsittelyä selonteossa. Kun tämä huomioidaan, valmisteltu ilmiöyhdistelmä on toimiva.

1) Sääntöpohjainen kansainvälinen yhteistyö ja oikeusvaltiokehitys

3. Minkälaisia perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä/teemoja tulisi käsitellä tämän ilmiökokonaisuuden alla?

Väestöliitto pitää tärkeänä, että selonteossa kuvataan nykytilanteen haasteita ja kartoitetaan keinoja, joilla Suomi voisi Euroopassa ja globaalisti tukea myönteistä sääntöpohjaista kansainvälistä yhteistyötä ja oikeusvaltiokehitystä. Valtion ja muun julkisen sektorin toimien ohella tulee tarkastella järjestöjen ja yritysten mahdollisuuksia oikeusvaltiokehityksen vahvistamiseen.

Kansallisesti Suomen tulisi toimia myös myönteisenä esimerkkinä kansainvälisten ihmisoikeusveloitteiden noudattamisessa mukaan lukien sopimusten toimeenpano ja sopimusten tulkintalinjausten ja erityisesti Suomen saamien huomautusten ja suositusten harkittu ja ripeä noudattaminen. Translain uudistaminen on esimerkki, jossa Suomi on hyvin hitaasti edennyt Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vuonna 2017 tekemän linjauksen huomioimiseksi lainsäädännössä.

4. Minkälaisia konkreettisia kehittämistoimia tämän ilmiökokonaisuuden tulisi mielestänne sisältää? Ehdotukset konkreettisista toimista pyydetään esittämään perusteluineen.

Suomen tulisi edelleen vahvistaa demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta ja -viestintää lasten, nuorten ja myös aikuisväestön keskuudessa. Tässä tulisi huomioida erilaiset väestöryhmät ja viestinnän saavutettavuus. Demokratiaa ja perusoikeuksia on Suomessa opittu pitämään osin itsestään selvyysinä, jolloin oikeuksien merkityksen syvällinen tiedostaminen on olennaista oikeuksien toteuttamiseksi ja puolustamiseksi. Toisaalta on tärkeää ymmärtää, mitä yksilön, perheen tai yhteisön kannalta merkitsisi demokratian tai oikeuksien ja myös eurooppalaisen ja kansainvälisen oikeuksien valvontatoiminnan heikentäminen.

Viranomaistoiminnan avoimuus, oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden noudattaminen sekä epäkohtien ja tapahtuneiden virheiden korjaaminen ja korvaaminen on myös tärkeää. Luottamus poliittiseen päätöksentekoon ja viranomaistoimintaan - mukaan lukien hyvinvointipalvelujen toimivuus - on keskeinen demokratian ja oikeusvaltion perusta.

Myös perusoikeuksien edistämisestä eri tavoin huolehtivien julkisen vallan käyttäjien sekä demokratiaa, oikeusvaltiota ja ihmisoikeuksia puolustavien tutkijoiden, toimittajien, järjestöaktiivien ja muiden suojaaminen laittomalta uhkailulta ja väkivallalta on tärkeää. Pelon ilmapiiriä ei saa päästää muodostumaan.

On tärkeää, että esim. mahdollisimman moni nuori pitää noita tehtäviä tavoittelemisen arvoisina ja niihin saadaan henkilöitä monipuolisesti erilaista taustoista.

Ihmisoikeuksien seurantaan ja ennakoivaan kehittämiseen voidaan Suomessa investoida vahvistamalla viranomaisten, erityisesti eduskunnan oikeusasiamiehen toimiston yhteydessä toimivan ihmisoikeuskeskuksen voimavaroja. Perus- ja ihmisoikeuksien toimeenpanemiseksi lainsäädännössä tulee varata kohtuulliset valmisteluresurssit. Esimerkki pitkään viivästyneestä perusoikeuksia koskevasta sääntelystä on ollut sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeutta ja hyväksyttäviä rajoitustoimia (esim. dementian hoidossa) koskeva lainsäädäntö. Myös ihmisoikeustyötä tekevien järjestöjen voimavarojen turvaaminen on tärkeää.

2) Kestävä kehitys ja ihmisoikeudet

5. Minkälaisia perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä/teemoja tulisi käsitellä tämän ilmiökokonaisuuden alla?

Kestävän kehityksen Agenda 2030:n tarkoituksena on poistaa ihmisten välinen eriarvoisuus kiinnittämällä huomio mm. väestönkasvuun, sukupuolten väliseen tasa-arvoon, koulutuksen järjestämiseen ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Väestöliitto painottaa sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä kehityksen toteuttamisessa väestönkehityksen näkökulmaa. Ihmisoikeuksista nousevat keskeisiksi oikeus terveyteen ja erityisesti seksuaali- ja lisääntymisterveys ja -oikeudet ja tasa-arvo.

Väestönkehityksen takana on oltava ihmisten oikeus tehdä valintoja omasta perheen perustamisestaan ja niin globaalisti, EU:ssa kuin Suomessa on edistettävä valintojen mahdollistamista. Perhesuunnittelupalveluiden on oltava kaikkien saatavilla ja kaikilla pitää olla oikeus ehkäisyn saatavuuteen, ehkäisyneuvontaan ja seksuaalikasvatukseen. Lisäksi on varmistettava naisten, nuorten ja kaikkein heikoimmassa asemassa olevien mahdollisuus koulutukseen. Tutkimusten mukaan koulutetummat naiset saavat vähemmän lapsia, jotka myös ovat terveempiä ja kouluttautuvat todennäköisemmin.

6. Minkälaisia konkreettisia kehittämistoimia tämän ilmiökokonaisuuden tulisi mielestänne sisältää? Ehdotukset konkreettisista toimista pyydetään esittämään perusteluineen.

Seksuaali- ja lisääntymisterveys ja -oikeudet tulee jatkossakin olla Suomen kehityspolitiikan painopiste mukaan lukien vaikuttaminen EU:n kehityspolitiikkaan ja aktiivinen toiminta YK:ssa ja tuki mm. väestörahoista UNFPAlle.

Suomessa nuorten oikeus seksuaalisuutta koskevaan tietoon eli seksuaalikasvatus on toteutettava kaikissa koulutusmuodoissa ja nuorille tulee taata oikeus maksuttomaan ehkäisyyn ja siihen liittyviin palveluihin. Toisaalta valintoja tulee tukea myös hedelmällisyysneuvontaa tarjoamalla. Niille, jotka valitsevat perheellistymisen, tulee taata riittävä tuki ja myös työelämässä on huolehdittava mahdollisuuksista työn ja perheen yhteensovittamiseen.

3) Digitalisaatio, tieto ja ihmisoikeudet

7. Minkälaisia perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä/teemoja tulisi käsitellä tämän ilmiökokonaisuuden alla?

Digitalisaatio parantaa tiedon saatavuutta ja ihmisten yhdenvertaisuutta tietoon tai palveluun pääsyssä siten, että digitaalinen toiminta on paikasta riippumaton ja jatkuvasti saavutettavat tietosisällöt ovat myös kaiken aikaa saatavilla. Syrjäisillä seuduilla asuville ja esimerkiksi vuorotyöammateissa toimiville nämä ovat etuja. Maantieteellisten rajojen sijaan digitalisaatiossa vaikuttavat saavutettavuuden rajat. Digitaalinen toiminta ei ole saavutettavaa niille, jotka eivät ymmärrä käytettyä kieltä tai jolle kieli on liian monimutkaista tai ilmaisemisen muoto saavuttamaton. Näistä syistä tarvitaan sääntelyä tiedon ja palvelujen saavutettavuudesta ja monikanavaisuudesta esimerkiksi eri vammaisryhmät ja vanhuksat huomioiden. Samoin tarvitaan digilaitteiden saatavuuden turvaamista pienituloisille.

Tekoälyn suhteen tarvitaan toiminnan vastuun määrittelyä, myös yli valtioiden rajojen.

Tiedon ja muun aineiston liikkuminen tietoverkoissa saattaa esimerkiksi lapset ja nuoret alttiiksi myös vahingolliselle toiminnalle, mistä grooming on vakava esimerkki. Siksi verkossa tarvitaan myös verkon käyttäjän, erityisesti lasten, nuorten ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden suojaamista ennalta ehkäisyn ja myös jälkikäteisen puuttumisen avulla ja erilaisen hyväksikäytön vaurioita hoitamalla.

Digitalisaatio muuttaa ihmisten välistä kanssakäymistä ja sen vaikutuksiin tulee puuttua aktiivisesti ottamalla digitaalinen hyvinvointi osaksi terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä ja lapsista huolehtivien tukea.

8. Minkälaisia konkreettisia kehittämistoimia tämän ilmiökokonaisuuden tulisi mielestänne sisältää? Ehdotukset konkreettisista toimista pyydetään esittämään perusteluineen.

Väestöliitto, Demos Helsinki ja Mediakasvatusseura ovat luoneet tutkimuksen ja asiantuntijatyöpajojen pohjalta tiekartan suomalaiseen digihyvinvointiin. Sen suositukset on suunnattu päättäjille, organisaatioille ja toimielimille. Tiekartta on laadittu osana Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan rahoittamaa Digihyvinvointi perheissä – Suomi hyvin käytetyn ajan mallimaaksi -hanketta.

Digitaalisella hyvinvoinnilla tarkoitetaan sosiaalista, fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia digitaalisten laitteiden ja palveluiden sisältämässä arjessa. Digitaalisesti hyvinvoiva ihminen osaa ehkäistä median haittavaikutuksia sekä käyttää laitteita ja palveluita tavalla, joka tukee hänen osallisuuttaan ja läheisiä ihmissuhteita.

Viimeistään keväällä 2020 ruutujen edessä käytetystä ajasta on tullut ajankohtainen huolenaihe, kun työnteko, yhteydenpito ja vapaa-ajanvietto ovat digitalisoituneet entisestään liikkumisrajoitusten myötä.

Tiekartan suositukset on suunnattu yhteiskunnan eri tasoille kuten teknologian kehittäjille, politiikkaan, koulutusjärjestelmään sekä työpaikoille. Siinä ehdotetaan esimerkiksi seuraavia toimenpiteitä toteutettavaksi Suomessa:

Laaditaan suositukset aikuisten ruutuajalle sekä muulle digitaalisten laitteiden käytölle.

Tuetaan kotien ja koulujen välistä yhteistyötä perheiden digihyvinvoinnin edistämiseksi – tätä varten hankkeessa on tuotettu vanhempainiltamateriaali.

Selvitetään mahdollisuuksia verottaa ylikansallisia teknologiayhtiöitä Suomessa tuotetuista voitoista.

Perustetaan uusi poikkihallinnollinen ja poliittisesti riippumaton elin, joka seuraa digialan kehityksen inhimillisiä ja yhteiskunnallisia vaikutuksia.

Teknologioita kehittävät yritykset tuovat käyttäjien ja yhteisön hyvinvoinnin vahvemmin osaksi yrityksen vastuullisuuskeskustelua ja alkavat nostaa sitä myös strategiseksi kärjeksi.

Työpaikkojen pitää ottaa käyttöön selkeät säännöt tai sopimukset työnantajan ja -tekijän välillä digitaalisten välineiden käytöstä työaikojen ulkopuolella.

Koulujen digihyvinvoinnin yhdenvertaisuudesta kansallisesti huolehditaan.

4) Yhdenvertaisuuden edistäminen

9. Minkälaisia perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä/teemoja tulisi käsitellä tämän ilmiökokonaisuuden alla?

Väestöliitto painottaa erilaisten lasten, nuorten ja monimuotoiseen perheiden yhdenvertaisuuden vahvistamista. Haavoittuviin ryhmiin tulee kiinnittää erityistä huomioita. Lapsen oikeuksien näkökulma tulee olla yhdenvertaisuusteemassa mukana. Tätä puoltaa sekin että työn alla on ensimmäinen kansallinen lapsistrategia joka perustuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen.

Lapsen oikeuksien ja yhdenvertaisuuden kannalta esimerkiksi lapsiperheköyhyyden poistaminen on yksi keskeinen tavoite. Lisäksi tärkeä on tunnistaa lasten ja nuorten ihmissuhdeympäristöön liittyvää eriarvoisuutta ja aikuisten mahdollisuuksia toimia sen vähentämiseksi.

Koulu- ja varhaiskasvatusyhteisöissä tarvitaan toimia eri taustoista tulevien ja erilaisten lasten ja nuorten ryhmään kuulumisen kokemuksen ja kaverisuhteiden vahvistamiseksi. KOuluterveyskysely on osoittanut että eri taustoista tulevien lasten ja nuorten välillä on näissä asioissa isoja eroja (esim. Sateenkaarinuoret ja erityistä tukea saavat lapset ja nuoret kokevat muita huomattavasti enemmän yksinäisyyttä kun taas esim. , kodin ulkopuolelle sijoitetut nuoret kokevat muita huomattavasti enemmän väkivaltaa). Käytössä olevia monipuolisia tietoja lasten ja nuorten kokemuksista on käytettävä aktiivisesti yhdenvertaisuustyössä sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä.

Myös työelämän tasa-arvon vahvistaminen ja työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen ovat Väestöliiton mielestä tärkeitä teemoja.

Oikeus perhe-elämään tulisi taata myös maahn muuttaneille ja tämän toteutuminen käytännössä vaatii korjauksia perheenyhdistämisen edellytyksiin.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asemaa tulee edelleen parantaa ja syrjinnän muotoja poistaa.

Edellä esiteyt teemat ovat ajankohtaisia Suomessa, EU- ja globaalilla tasolla.

10. Minkälaisia konkreettisia kehittämistoimia tämän ilmiökokonaisuuden tulisi mielestänne sisältää? Ehdotukset konkreettisista toimista pyydetään esittämään perusteluineen.

Suomessa suuri osa perheistä, lapsista ja nuorista voi hyvin. Tarvitaan kuitenkin edelleen tukea perheiden terveyden, hyvinvoinnin ja toimeentulon ja tätä kautta yhdenvertaisuuden vahvistamiseksi. Keskeisiä uudistuksia ovat esimerkiksi lapsi-, nuoriso- ja perhelähtöisten palvelujen kehittäminen sosiaali- ja terveydenhuollon ja sivistystoimen yhteistyönä, kuten perhekeskusten vahvistaminen. Sosiaaliturvan uudistamisessa Väestöliitto painottaa lapsiperheköyhyyteen puuttumista, esimerkiksi lapsilisien ja huoltajakorotusten avulla. Niin eri palveluissa kuin toimeentuloturvasa on huomioitava perheiden monimuotoisuus ja haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät. Perheiden monimuotoisuus tulee huomioida myös työn ja perheen yhteensovittamiseen liittyvässä lainsäädännössä. EU-tasolla peruspalveluja ja -turvaa voidaan edistää lapsitakuun avulla.

Väkivallan ehkäisy tulee olla korkealla ihmisoikeustyössä ja vahvistettaessa yhdenvertaisuutta. Ns. Istanbulin sopimuksen (sopimus naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä) ja ns. Lanzaroten sopimuksen (sopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja väkivaltaa vastaan) toimeenpanoa tulee tehostaa. Esimerkiksi Lapsistrategian koronatytöryhm esittää väliraportissaan lasten oikeuksien toteuttamisesta (24.6.2020) seuraavia toimia, jotka ovat tärkeitä koronatilanteesta riippumattakin:

- Viranomaisten tietotaitoa lähisuhdeväkivaltaan puuttumisessa ja väkivallan kierteen katkaisemisessa vahvistetaan edelleen. Ammattilaiset tarvitsevat koulutusta sekä lähisuhdeväkivallan muotojen ja ilmiön tunnistamiseen että puuttumiseen kehitettyjen työvälineiden osalta.
- Verkkoympäristöissä tapahtuvan seksuaalisen hyväksikäytön ja ahdistelun torjuntaa vahvistetaan.
- Huolehditaan koulujen ja varhaiskasvatuksen aggressiokasvatuksesta sekä turvataitokasvatuksesta. Lasten ja nuorten on tärkeää tunnistaa, mikä on väkivaltaa ja mitkä ovat lapsen oikeudet ja rajat. Huolehditaan myös koulujen ja varhaiskasvatuksen kehotunne- ja seksuaalikasvatuksesta. Keskeisessä asemassa ovat turvataidot ja käsitys siitä, miten kunnioittaa omaa ja toisten kehoa ja rajoja.

Muuta mahdollista huomioitavaa

11. Millaisia vaikutuksia mielestänne koronaviruspandemialla ja siihen liittyvillä toimenpiteillä on perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen?

Koronaviruspandemia on luonut poikkeustilanteen, jossa ihmisoikeuksista oikeus elämään ja terveyteen ovat nousseet keskiöön. Näiden oikeuksien turvaamiseksi on viruksen leviämisen uhatessa tehty perusoikeuksia rajaavia ratkaisuja. Tällöin on koettu käytännössä, miten tärkeitä myös nämä rajatut oikeudet ovat ja miten tärkeää on rajoitusten valmistelu sopuinnassa ihmisoikeusjärjestelmän kanssa ja myös päätetyistä rajoituksista tiedottaminen. Akuutin kriisitilanteen lauetta on jälkikäteen alettu arvioida, miten olisi voitu löytää eri oikeudet tasapainoisemmin huomioivia ratkaisuja. Tätä arviointia on syytä jatkaa ja suunnitelmallisesti valmistautua vastaaventyypisiin tilanteisiin ennakolta.

Lasten , nuorten kja vammaisten henkilöiden asema rajoitusten aikana jäi vähälle huomiolle verrattuna esim. vanhusten asemaan.

12. Muut huomionne selonteon valmisteluun liittyen

-

Koivuranta Eija
Väestöliitto ry